సంశయపరిణామము

(మహారాష్ట్రమునుండి అనువాదము)

శ్రీ వాసుదేవరావుగారు

౧

శాంతిపురముపై సువర్ణరసాభిషేచనముఁ గావించి, భగవంతుఁడంశుమాలి యప్పుడే యస్తంగతుఁడై యుండెను. ముక్తావళీనది యానందనివాస భవనముఁ బ్రదక్షిణము చేసి మందగమనమున, మృదుధ్వనితోఁ బ్రవహించుచుండెను. ఆనదీకోమలతరంగములు తీరమున కాఘాత మొనర్చుచుండ, స్నిగ్ధగంభీరఘోష ముదయించుచుండెను. నదీప్రాంతమునఁ బ్రసరించియుండు విస్తీర్ణ వాలుకామయప్రదేశమునుండి యర్ధవర్తులాకారముగఁ బ్రవహించు ముక్తావళీవాహిని, యాసమయమున, నీలాకాశముపైఁ బ్రకాశించుఁ జతుర్థీచంద్రరేఖవలె నతిసుందరమై చూపట్టుచుండెను. ఆనందనివాసభవనము చుట్టునున్న యుద్యానవన మావాలుకాప్రదేశమువఱకును వ్యాపించియుండెను. ఆయుద్యానమునుండి నదిలోనికి దిగుటకు సోపానశ్రేణియుండెను. ఆసోపానశ్రేణిలో నొకదానిపై నిరువు రాసీనులై ముచ్చటలాడుచుండిరి. నిరాశాపూర్ణహృదయమందలి యాశారేఖవలె, నభోమండలముపైఁ జందురుని క్షీణకిరణములు శోభించుచుండెను. ముక్తావళీ చంచలప్రవాహముపై, మెఱయుచుండు వాలుకాప్రదేశముపై, అల్లలనాడుచుండు తరులతలపైఁ జంద్రునిమందప్రకాశము ప్రసరించియుండెను. మాలతీహాస్యముఖముపైనను నాప్రకాశము పడియుండెను. మాలతికిప్పుడె పదియాఱవ సంవత్సరము ప్రవేశమైయుండెను. ఆయువతి చంద్రికారసనిర్మితమూర్తి; మృదుహాసవికసితకుసుమకళిక. మాలతి మాటలాడుచునె యొక్కపరిఁ జందురునిఁ దిలకించు; వెంటనే, జ్యోత్స్నాఘాత ముక్తావళీతరంగమాలికలపై దృష్టి ప్రసారించు; సమీపస్థ జాతీకుసుమముల నేరి గుచ్ఛము సేయు; ఇటు లొక గుచ్ఛము చేసి యాముగ్ధ తనప్రక్కనున్న యువకుని కర్ణములకుఁ దగిలించి, మందహాస విలసితవదనయై "ఇంక నెన్ని దినములు మిగిలియున్నవి, దాదా?" యని ప్రశ్నించెను.

తరుణుని యుత్సాహపూర్ణముఖమండలముపై నధికతరోత్సాహకాంతివిలసితమయ్యెను. అతఁడు మందస్మితము మూలమున నె యామె ప్రశ్నకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

మాలతి:—ఇంత విశాలమగు నీ యానందనివాసమున మన మిరువురమే యుండుట యెంతకష్టము? నీవు 'కోర్టు'నకు వెడలిపోవుదువు. దాదా! నేనొంటి నింటనుండ నేమి తోఁచఁగలదు? నిమేషకాలము, మాటాడుటకైన నెవరున్నారు? ఈ యేకాంతవాసమింకెంతకాలము? అహా! ఆమెయుఁ ద్వరలోనే వచ్చిన నాకెంతో సంతోషమగును.

శ్రీనివాసరావు, 'బారిస్టర్' పరీక్షకై యాంగ్లదేశముల కరిగియుండెను. అతని ప్రయత్నము విఫలమాటచే ముగిడి తన జన్మభూమికి, శాంతిపురమునకు వచ్చి న్యాయవాది వృత్తి స్వీకరించియుండెను.

అతఁడు మాలతిప్రశ్నవిని : "ఇందుకొఱకేనా, నీ వామెరాక కింతాత్రముతో నెదురుచూచుచున్నావు?" అనెను.

మాలతి:—(లజ్జావనతవదనయై) "అది కాదన్నయ్యా! నేను కొంత యెంతగఁ బ్రేమించుచున్నానో నీకెట్లు తెలియును?"

శ్రీని:—శాంతను నీవింతవఱకును జూడనైన లేదు. ఒరులఁ జూడకయున్నే ప్రేమించు నీ మహావిద్య యెచట నేర్చితిరి తాయీసాహేబా?

మాలతి:—మఱి, చూడకున్న నేమాయె? ఆమెను గూర్చి నీవు పలుమారుఁ జెప్పుచుండువు కాదా! ఎన్నెన్ని సంగతులో నీవలననే నాకుఁ దెలిసియున్నవి. దీనిఁబట్టి

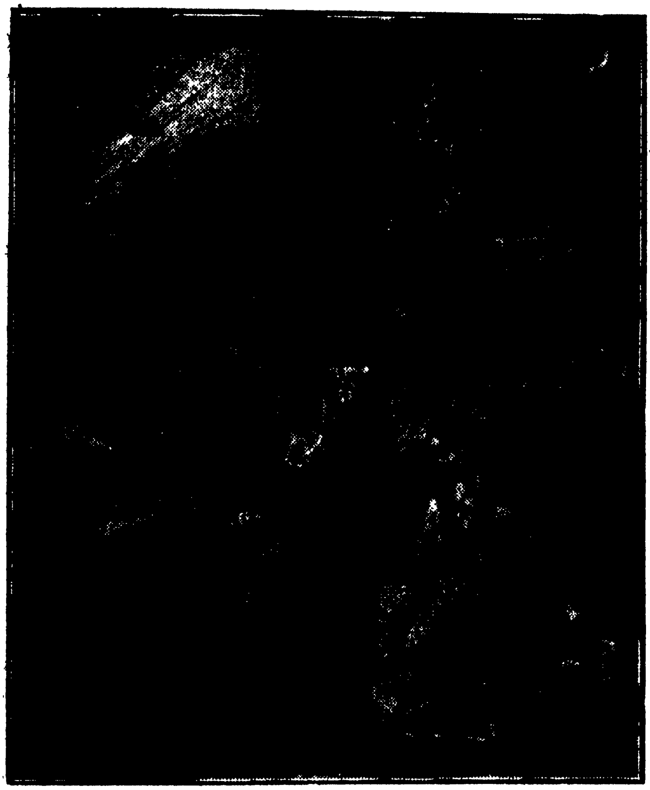

మాలతి:—ఏమి? శాంతయుఁ ననుఁ ప్రేమించుచున్నదా?

యామె నామనసున కెక్కినది. ఆమెం గాంచుటకు నా డెంద మెంత యాతురంపడుచున్నదో నీకేమి తెలియును? దాదా! నిజమేనా, నిజముగనేనా, వివాహమునకు ముస్సామెం జూడరాదు? నన్నొక్కమారామెకడకుఁ గొనిపోవా!

శ్రీని:—ఛీఛీ; ఇంక మిగిలియున్న యీ యెనిమిది పది దినములలోనే యింతటి ప్రయాస యేటికి? అదటికిఁ బోవలెనన్న నొక్కదినమంతయు 'రైలు' ప్రయాణము. అటుపై నిరువదైదుమైళ్లు యెద్దులబండ్ల ప్రయాణము? అటు గాకున్న నేను తరుమగఁ బోవుచుండనా? నా కొకరడ్డమా? అదియుఁగాక, శాంతయు నినుఁజూడఁ గుతూహల మందుచు నేయున్నది.

మాలతి:—ఏమి? శాంతయు ననుఁ ప్రేమించుచున్నదా?

ప్రత్యుత్తరము నిరీక్షింపక యీ యాముగ్ధ యిండియుఁ బలుకసాగెను. "దాదా, అమ్మ మనల విడిపోయినప్పటి నుండియు నీ వొక్కఁడవె నాకుఁ గనఁబడుచుంటివి. అన్న పెద్దియుఁ గాన్పించుటలేదు. అవంతరము నీవు నాంగ్లదేశమున కరిగితివి. అప్పుడు నాకుఁ బిచ్చిపట్టినట్లైపోయెను. వివాయకరావు నన్ననేకవిధముల శాంత వచనములచే నూఱడింపఁ బ్రయత్నించుచుండును. కాని యేమిలాభము? ఇఁక నీవు వచ్చితివి. శాంతయు వచ్చినచో నీయానంద నివాసమున శాంతి పూర్ణిభవించును గాదా! ఈ యానంద నివాసము' నిక్కువముగనే మన శానందనివాసస్థానము కాఁగలదు. ఉండనిమ్ము. అఁ చెప్పుము. తొలుత నీవామె నెచట సందర్శించితివి?"

శ్రీని:—ఇంక నెన్నిమారు లుచ్చరింపవలెను?

మాలతి:—ద్దిగ్గరగనవ్వి "ఔ నౌను. మరచితిని. రావుబహదూర్ ఆప్టేగారింట భోజన సమారంభకాలమున కాదా? ఆహా! అప్పుడు నే నేల పోకుంటినో? ఏమేమి వింతలు జరిగెనో! మీ రొండొరులు నేమేమి ముచ్చటించితిరో? ఎటుల నవ్వితిరో? అన్నియుఁ జూచియుందునే. దాదా, నిజముగానే, శాంత నీకుఁ బత్నియగుచున్నదని విని నా కెంతటి సంతోషమగుచున్నదో నీకెట్లు తెలుపుదును? ఈతోటలో, ఇందే కూర్చుండి, మేమిద్దఱ మెన్నిరీతులనో ముచ్చటించుచుండెదము. ఎంతో మాటలాడవలెను." అని ప్రేమపూర్ణస్వరమున ననెను.

శ్రీని:—అంత ముచ్చటల కేమివ్యవధానము వున్నది? మాటాడవలసిన విషయము లన్ని యేమున్నవి?

కాని, మాలతి యీవినోదానుభవమున కర్హమగు స్థితిలోనుండలేదు. ఆమె ప్రఫుల్లవదనము మ్లానమయ్యెను. సోదరుఁ డడిగిన ప్రశ్న యామె వినిపించుకొనలేదు. ఒక్కఁ వేఁడినిట్టూర్పు వెలిపుచ్చి "దాదా, అమ్మ యిప్పుడు బ్రతికియున్న నెంతగ సంతోషించునో కదా!" అని కన్నీరొలుక ననెను.

ఈ భాషణమువలన శ్రీనివాసుని హృదయము గఱఁగెను. నిస్తబ్ధుఁడైయుండెను. అల్పకాల మూరకుండి యతఁడు "అమ్మ జీవించి యుండిన నాకీ పెండ్లియే లైయుండ"దనెను.

మాలతి:—ఆశ్చర్యచకితయై "అమ్మ జీవించి యుండిన నీ కీ పెండ్లి యైయుండదా? ఎందు కన్నయ్యా?" అని కుతూహలముతో నడిగెను.

శ్రీనివాసుఁడు గంభీరవదనుఁడై మాలతియెడ నిస్తబ్ధుఁడై చూచుచుండెను. ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. మాలతి మరలఁ బ్రశ్నించెను; "దాదా, అమ్మ జీవించి యుండిన నీకెందులకీ పెండ్లి యైయుండదు?"

శ్రీనివాసుఁడు కాల యాపన మొనర్చుటకై యిట్లనెను. "అది కాదు, మాలూ! అమ్మ బ్రతికియున్న నేనాంగ్లదేశములకు,విద్యార్జన నిమిత్త మరిగియుందునా? ఇంతవఱకు నవివాహితుఁడుగనే యుండియుందునా?"

మాలతి:—అన్లేటికి, దాదా? అమ్మ, నిన్నాంగ్లభూములకంప వలెననియే యనుచుండెఁగాదా! నీవేదియో నాకుఁ జెప్పక దాఁచుచున్నావు. నిజము నాకుఁ దెలుపవా?

శ్రీనివాసుఁడు క్షణకాల మామెఁ జూచుచుండి గంభీరముగా నిట్లనెను. "మాలతీ! నీవు పెద్దదానవైతివి. ఇప్పు డన్నియు నీకుఁ దెలియుచున్నవి. ఇప్పటివఱకును నిజముగానే, యొక్క విషయము నీకుఁ దెలుపక దాఁచుచున్నాను. కాని, యిప్పుడు చెప్పివేయుదును. మాలతీ, నీవు నాకు నిజమగు సోదరివి కావుసుమా!"

మాలతి శ్రీనివాసునకు సోదరికాదు; మఱి, భూమండలమున నేఁడీ మాలతి కెవ్వరును లేరు! శ్రీనివాసుఁడు తన కగ్రజుఁడు. అతఁ డొక్కఁడే తనకు 'నా' యనుకొనుటకర్హుఁడని యింతవఱకుమాలతిభావించియుండెను. కాని, యతఁడును నేఁటినుండియు నామె కెవ్వఁడును గాఁడు! ఆమె హృదయము ద్విధావిదారిత మయ్యెను! లోకమంతయుఁ గిరగిరఁ దిరుగుచున్నట్లు లాబాలికకుఁ దోఁపసాగెను. తన యుత్తమాంగము నిరుసేతుల గట్టిగ నదిమి పట్టికొని, యామె పుడమిపై దృష్టి నిలిపెను.

శ్రీని:—మాలతీ! నీవు మాయమ్మకు నెచ్చెలియై యుండిన యొక యనాథకు బిడ్డవు. నీ వేకవత్సర ప్రాయవైయుండ నీజనని పరలోకగత యయ్యెను. అప్పటినుండియు నీవు మాయమ్మయొద్దనె పెరిగితివి. నేనప్పు డేడేండ్లవాఁడను. కావున నివన్నియు నాకుఁ దెలిసియున్నవి. నిన్నె నాకిచ్చి వివాహమొనర్పవలయునని మాతల్లి యభీష్టము. కాబట్టియే, యమ్మ జీవించి యుండిన నాకీవివాహమయియుండెడిదికాదని యంటిని.

ఈ వాక్యము లన్నియు నాబాలిక వినియెనో లేదో చెప్పశక్యముకాదు. ఆమె హృదయ మీ సమయమున ననిర్వాచ్యగాఢతిమిరాచ్ఛాదితమై యుండెను. అంతఃకరణ మాలోచనాశూన్యమైయుండెను. హృదయ మనంతవేదనా పరిపూరితమైయుండెను. కారణ మామెకే తెలియదు!

ఎవ్వని నాబాలిక గాఢాంధకారములోని ప్రకాశమని భావించియుండెనో, యాప్త బాంధవు లెవరును లేనప్పు డెవ్వనిఁ బ్రేమించి తా నానందనిమగ్న యగుచుండెనో, తన సర్వసుఖములకు, సమాధానములకు, సర్వాధారమని యెవ్వనిఁ దలఁచుచుండెనో, యెవని నామె తనప్రాణములకన్న నధికునిఁగాఁ దలఁచి ప్రేమించుచుండెనో, అతఁడు- ఆ శ్రీనివాసుఁడు- తన కన్న కాఁడు- కాడు- తనకెవ్వఁడునుగాఁడు! అతనికి నామెకు నెట్టి సంబంధమునులేదు. బాంధవ్యములేదు. అతనిఁ బ్రేమించుట కామె కధికారము, స్వాతంత్ర్యము లేదు. మాలతి, యీ విశాలభూమియం దొక నిరాధారబాలిక, అగతిక! ఎవ్వని నామె తనవాఁడని యెంచుచుండెనో యా శ్రీనివాసుఁ డామె కెవ్వఁడును గాఁడు! అతని వైభవము ననుభవించుట కామెకు స్వతంత్రతలేదు. ఆమె హృదయము వ్యధితమయ్యెను. ఈ విచారమంతయు భరించుట కామె కోమల చిత్తము సిద్ధమైయుండలేదు. శ్రీనివాసుఁడు తెలిపినవృత్తాంతమువలన నామెకు వజ్రాఘాతమైన ట్లుండెను. అనంతవేదనా ప్రపూర్ణ హృదయయై యామె పోయెను.

మెలమెల్లఁగ, జతుక్షీణ చంద్రకళ లస్తంగతములు కాసాగెను. ఆ యుద్యానము, ఆ ముక్తావలీ రమ్య ప్రవాహము, ఆ పరిసర సకలసృష్టి, సర్వము నంధకార విలీనమైపోయెను. పాపము! ఆ బాలిక యజ్ఞానబాలిక వలె నెలుఁగెత్తి యాక్రందనము సేయఁదొడఁగెను.

శ్రీనివాసుఁడు "మాలతీ, పిచ్చిదానివలె నిట్లు గోడించెదవేల? నీవు నేను సోదర జన్మలము కాకపోయినను, నీవు నాకు సోదరివేసుమా! నేను నీకుఁ బూర్వమువలె, సోదరుఁడనే! మనకు వేఱు బాంధవ్య సంబంధము లేకపోయినను, చిన్ననాఁట నంకురించి యింతవృద్ధియైన యీ ప్రేమపాశము తెగఁగలదా? మఱియు, నిక్కువమగు ప్రేమ బాంధవ్యసంబంధముపై నవలంబించియే యుండునా? నీవు నాకనుజవు కావు. అని నాకుఁ దెలిసియుండియు, నింతవఱకును నీతో నే విధముగ మెలఁగుచుంటినో నీ వెఱుఁగవా? మాలతీ, నీపై నాకుఁ బ్రేమ కలదో లేదోయని శంకించుచుంటివా? ఈ యల్లలనాడు లతలు, ఈ హసించు పుష్పములు, ఈ గానమొనర్చుచుఁ బ్రవహించు ముక్తావళి, ఆ విశాల నీలాకాశము, అందు విలసిల్లు తారకాగణములు, వీని నన్నిఁటిని స్మరించి చెప్పుచున్నాను, వినుము: నేను నీ కిప్పటివలె, సోదరుఁడనే? నీవు నాకెవ్వరవును గాకపోయినను, నీశ్వరునిసంసారమున మనస సహోదర ప్రేమము నిర్మింపఁబడియున్నది. రేపు శాంత యిచటికి వచ్చినప్పటికి నీనాసగము హృదయము నీయధీనమే! నా ప్రేమము విశుద్ధమైనది. స్వర్గీయమైనది. ఏనాఁటికిని నష్టమందఁజాలదు. మాలతీ! నీవు నాకు దేవతలకన్న నధికపూజ్యవు. అధికప్రియతమవు!"

శ్రీనివాసుని కంఠము నిరుద్ధమయ్యెను. నేత్రము లవిరళాశ్రుధారలు ప్రవహింపఁజేసి మాలతి కభిషేచనముఁ గావించెను. తన యనుఁగు నన్నకంఠము నొకచేతఁ బెనవైచి, యతని భుజపీఠికపైఁ దలను విశ్రమింపఁజేసి, యామె ముగ్ధహృదయ యించుక తడ వశ్రుమోచనము చేసెను. అనతికాలములో నిరువుర హృదయములయందును శాంతము స్థావరమయ్యెను. వృష్టిపాతమైన పిమ్మట సర్వసృష్టియు నేవిధముగ నూతన తేజము వహించునో యట్లే వారిహృదయములు, బాష్పవృష్టిపాతమునకనంతరము ప్రఫుల్లము లయ్యెను. మాలతి, సహోదరుఁడు మాలతికి లభించెను. అతనిఁ బ్రేమించుటకును, నతనిచేఁ దాను బ్రేమింపఁబడుటకును, నామె కిప్పుడధికారము లభించెను. స్వాతంత్ర్య మొదవెను. మఱి మాలతి హృదయమున దుఃఖమునకు స్థలమెక్కడిది? పూర్వమువలెనే యామెకు మన సుల్లసితమయ్యెను. అందఱి పూర్వపు బాంధవ్యము నశించెను గాని, వారి ప్రేమ మాత్ర మిప్పుడు ద్విగుణమయ్యెను.

౨

మూఁడు సంవత్సరములు గడచెను. ఈ యవకాశమున ననేకవిషయములు ఘటిల్లెను. కాని యవన్నియు ననంతకాలప్రవాహమున విలీనమైపోయెను.

ముక్తావలీనదీతీరమందలి శ్రీనివాసరావు గారి "ఆనందనివాసభవన" మందొక మందిరమున దీపము ప్రకాశించుచుండెను. ఆ గదియంతయు నవీనములగు నాసనములు మొదలగువానిచేత సుశోభితమైయుండెను. గవాక్షము చెంతనున్న స్ఫటికశిలానిర్మితమైన బల్లప్రక్క శాంత వేత్రాసనాసీనయైయుండెను. గవాక్షమార్గమున లోపలఁ బ్రవేశించు మందశీతలవాతోపభోగ మందుచుండెను. ఒక డోలాసనమున శ్రీనివాసుఁ డధిశాయియై "సంస్కృతరత్నావళీ" నాటకములోని కొన్ని శ్లోకములు పఠించి యామెకు వినిపించుచుండెను. శ్రీనివాసుఁ డాంగ్లభూములకరిగి యాంగ్లవిద్యాభ్యాస మొనర్చియున్నను నాంగ్లాచారవ్యవహారము లతని కలవడియున్నను సంస్కృతభాషయందుఁ బ్రేమను త్యజించియుండలేదు. అతని కాదినుండియు సంస్కృత కావ్యనాటకాదులయం దధికానురాగము. అటు చదువుచుఁ జదువుచు నాతఁడు "శాంతా! మాలతి యెందున్నది? నేఁడు రత్నావళీనాటక శ్రోత యొకతె తగ్గినందున స్వల్పోయున్నది." అనెను.

శాంత, యస్ఫుటముగా నిట్టూర్పు పుచ్చి "నేఁబోయి పిలిచి వచ్చెద" ననెను."

శ్రీని:—"వలదువలదు. నీవిక్కడనుండవచ్చును. లేచిపోనక్కర లేదు. తోఁటలోఁ దిరుగుచున్నదో,

తమ్ములతో మాటలు చెప్పుచున్నదో, నదీతీరమున సంచరించుచున్నదో! ఎక్కడ నున్నదని వెదకి తెత్తువు? వచ్చి చెప్పుడామె తనంతనే!”

పిమ్మట నొక శ్లోకముఁ జదివి తదర్థము నామెకు విశదీకరించి శ్రీనివాసరా వొక్కమా రామెను దిలకించెను. ఆమె కనులం దశ్రుకణములు విలసిల్లియుండెను.

“శాంతా! నీ మధురమందహాస మెటు మాయమైనది? వివాహమునకుఁ బూర్వము నేను మీయింటికిఁ బలుమారు వచ్చుచుంటినిగదా! అప్పుడు నీయాననము హర్షానందతేజ మొలుకుచుండెడిది. కాని యిప్పుడు నీవుదాసీన భావముతో నున్నట్లు కనఁబడుచుంటివి! గుప్త విచారమేదియో నీహృదయమున గాఢముగ నెలకొని

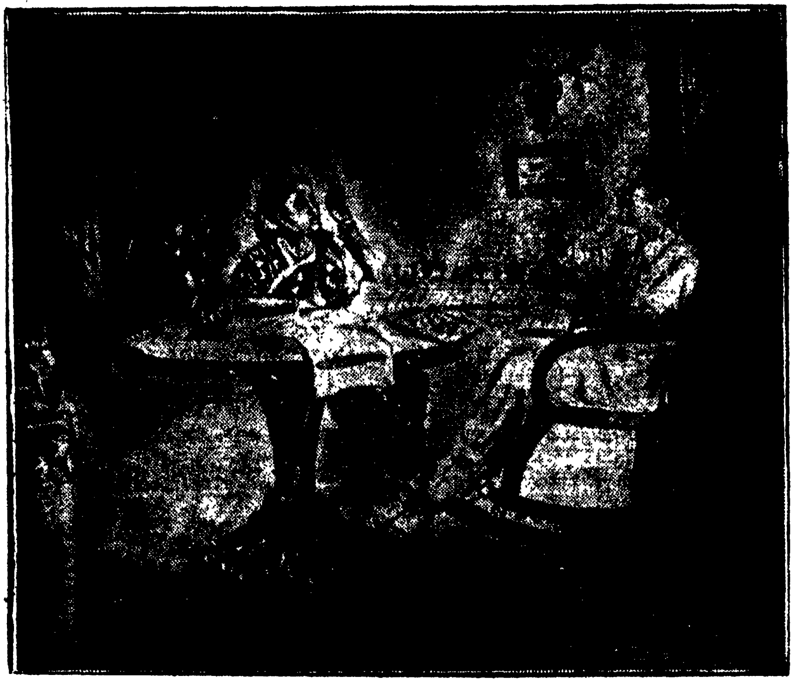

శాంత: “ఏమి? శ్లోకమా!” అని యాశ్చర్యచకితయై యడిగెను

శ్రీనివాసుఁడు నగుమోముతో “శాంతా, నీవెంతటి కోమలహృదయవే! ఈశ్లోకము విని నీకంత దుఃఖమేలఁ కలుగవలెను?” అనెను.

శాంత “ఏమి? శ్లోకమా?” అని యాశ్చర్యచకితయై యడిగెను.

శ్రీనివాసున కిప్పుడు తెలిసెను. ఆమె హృదయ మన్యవిచారవ్యాప్తమై యున్నది. హృదయమున నట్టిదో దారుణ యాతన యగుచున్నది; కవితకడ నామె మన సుండలేదు. ఆకనులందలి యశ్రువు లాశ్లోకార్థమునకుఁ గలిగినవి కావు? అతఁడు చదువుట చాలించెను. పుస్తకము బల్లపైఁ బడవైచి, యాతఁడు శాంతను సమీపించెను. కన్నీరుఁ దుడుచుచు నీవిధముగఁ బలుక సాగెను.

యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. పూర్వము నీవు నాతో నెంతయో పలుకుచుందువు; ఒకానొక యజ్ఞాన బాలికవలె నెంతో యుల్లాసముతో నుండుదానవు; అవి యన్నియు నిప్పు డేమైపోయినవి? నీ వింత ఖిన్నవగుటకుఁ గారణమెట్టిది? పలుకరించినను బ్రత్యుత్తరము దగురీతి నొసఁగుటలేదు. కారణమేమి? మన వివాహ మాడినందుల కిప్పుడు నీకుఁ బశ్చాత్తాపముచుండలేదు కదా, శాంతా!”

ఈప్రేమపూర్వకోపచారభాషణము లాకర్ణించి, యామె దుఃఖము వృద్ధింగత మయ్యెను. ఆమె యాస్థితిలోనే గద్గదస్వరముతో నస్ఫుటముగాఁ బలికెను. “ఇట్టిటికి? వివాహమాడినందులకుఁ బశ్చాత్తాపముకాదేల? నాకు సర్వస్వము మీరు! మీ సాన్నిధ్య

నాకు నరకము సైతము స్వర్గము! నాయందు మీ రుండ నెట్టి సంకటము లైనను నాకు సుఖదములే; ఆనందమయములే. అట్టియెడ మిమ్ము వరించినందులకు నాకుఁ బశ్చాత్తాప మేల కావలయును? కాని—"

శ్రీనివాసుఁడు ధీరతతో "కాని, యేమి! శాంతా! శీఘ్రము వచింపుము. నీ యీ సందిగ్ధభాషణము నా హృదయమును విదారించుచున్నది. నీ కది తెలిసిన—"

శాంతాహృదయ మధికాధికవ్యథిత మయ్యెను. ఆమె బహుప్రయాసతోఁ బలికెను: "లేనిపోనివి కల్పించికొని యేటికిఁ గష్టముం దెవరు? మిమ్ము వివాహమాడి నందులకు నే నెంతో సౌఖ్య మనుభవించుచున్నాను. కాని, నామూలమున మీకు మాత్రము దుఃఖ—"

"ఆఁ-దేనినిఁ బట్టి యిట్లనుచుంటివి?" శ్రీనివాసుఁడు కించిదాయాసముతో ననెను. "నా వర్తనమున నీ కేపరివర్తనము కనఁబడినదని నిన్నుఁ బెండ్లియాడుట వలన నాకు దుఃఖ మొదవుచున్నదని గ్రహించితివి?"

భర్తకాగ్రహ మొదవుటచే శాంత భయపడెను. "నాలో నేసద్గుణము లున్న వని మీకు నా సన్నిధి నానంద మొదవఁగలదు? రూపమా, లేదు; సద్గుణమా యంతకన్నను లేదు. మీమనసు నే నెట్లు రమింపఁ జేయఁగలను? విద్యావతినైయుండిన, మాటలతోనైన మి మ్మానందపఱతునేమో! నాయందు మీకుఁగల యపార ప్రేమకుఁ బ్రతిగా నొసఁగ నాకడ నేసాధనమును లేదే! ఇప్పుడైన నేర్చుకొందునన్న, నాకంత జ్ఞానము నొసఁగఁ డయ్యె నాపాపిదైవము! మీకు సంగీతముపై నధికప్రీతి; కాని, యెంత ప్రయత్నించినను, ఎంత కష్టించినను, నా కది సాధ్యము కాకున్నది. మరి, దేనిఁబట్టి మీరు నన్నుఁ బ్రేమింతురు? రూపము, గుణము, విద్య, బుద్ధి, ఎటు చూచినను నేను మీ గోరునకైన నెనయగుదానఁ గానని నాకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచుండలేదా? పోనిండు; వివాహమునకుఁ బూర్వము నుండియు నే నిట్టిదాన నని మీకుఁ దెలియకుండ లేదు; నా యంధప్రేమయే మీకుఁ జాలినదిగాఁ గనఁబడి యుండనోపు. కేవల మొక్క ప్రేమయే—"

శ్రీనివాసుఁ డీ భాషణమంతయు నాశ్చర్యముతో వినుచు స్తబ్ధుఁడై యుండెను. కాని యిఁక వినలేకపోయెను. ఇంచుక నగి యతఁ డిట్లనెను:

"శాంతా, విద్యలో నీవు నాకు యోగ్యవు కావని యెవ రందురు? నేఁటి నీ యిప్పటిభాషణముఁ బోలి భాషింపఁగలవా రెందఱుందురు? ఇఁక సౌందర్యవిషయమున నంటివా? నీవు రూపసి వగుదువో కావో నిర్ణయించు నధికారము నీయది కాదు. ఆ యధికారము నాయది!. కాని, యీవిషయమున నీకు దుఃఖ మొదవుచుండునేని, నిక్కము వచించుచున్నాను. నీదుఃఖము కల్పితము. అర్థహీనము! కాదు, శాంతా! పరిహాసము కాదు. నిజము వచింపుము. నీకన్న నధికతర సౌందర్యవతియు సద్గుణరాశియు నేలోకమందైన దేవతాస్త్రీల లోనైన నుందురేమో చెప్పుము! నీ పాదధూళివలన దేవతలు పవిత్రు లగుదురు; నీ యోగ్యత యట్టిది. నీవు నా హృదయస్వామినివి. నా గృహదేవతవు! మఱేమి కావు. నీవు నా సర్వస్వమవు. నిన్నుఁ బెండ్లియాడి నేను దుఃఖినైతినా? శాంతా, యేమంటివి? నీవు నా సౌఖ్యఖనివి!"

పతియాడిన యీ ప్రేమపూర్ణవాక్యము లామె నానందసాగరమున నోలలాడించెను. ఏమి! శాంత కొదవిన దుఃఖమంతయుఁ గేవల కల్పితమేనా? కేవల భ్రమమూలముననే యామె యింతకష్టమును జెందియుండెను. ఆమె శ్రీనివాసుని పాదములపైఁ దలనిడి, యానందమిళిత దుఃఖముతో ననెను." నే నత్యంతపాపిని నాకు నరకమందైన స్థానము దొరకదు. మిముఁబోలు ప్రేమామయస్వరూపు లగు భర్తవిషయమున సంశయము వహించితిని. ఈ పాపమునకు ఘోరప్రాయశ్చిత్త మవసరము. కాని, ప్రసంగము వచ్చినది; కావున మనసున నున్నదంతయుఁ గ్రక్కివేయుదును. నా యంతఃకరణమున కేది నరకయాతన నొసఁగుచున్నదో, దాని నిప్పుడ వెలిపుచ్చెదను. నా యీయపరాధమునకు మీకుఁ దోఁచిన శిక్ష యొసఁగుఁడు. మీచేతులలోఁ జచ్చుటయు నాకు సుఖమే! నా ప్రాణమును మీచేతులలోఁ బెట్టియున్నాను. ఎటు చేసినను సరే! కాని, నేనేమి చెప్పుదును? చెప్పుదునేమని? నాహృదయ మేకరీతిఁగ దగ్ధమగుచున్నది! దేవతాసదృశుఁ డగు భర్త నాకు లభించియు, నేను, నాదుర్గుణముల మూలమున, దుఃఖముం దెచ్చిపెట్టుకొంటిని! నామతి చంచలమైనది. నన్ను క్షమింపుఁడు. నాకుఁ దోఁచినదికదా! మీరు-నన్నుఁ-బ్రేమించుచుండ-లేదు. మాలతి—"

అటుపై మాట యామెనోట వెడల లేదు. లజ్జా పశ్చాత్తాపదుఃఖము లొక్కటై నామెంజుట్టుముట్టి మౌనముద్రికఁ దగిల్చివేసెను.

ఆమె యాడిన విచిత్రభాషణము విని శ్రీనివాసుఁడు విస్మయచకితుఁ డయ్యెను! ఆ భాషణాంతరమందలి భావ మాతనికి స్పష్టముగా గోచరము కాలేదు. అతఁ డది యెఱుఁగుటకొఱకు గంభీరముగా "కాంతా, యేమంటివి? 'మాలతి' యని యూరకుంటివి?" అనెను.

"మీరు—మాలతిని—ప్రేమించు—చున్నారు!" ఎట్టకేలకు కాంత భయముతోనే కొంచెము ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని యా యర్ధవాక్యముఁ బూర్తిచేసెను. తల వ్రేలవైచెను. ముఖము లజ్జాపాండురమయ్యెను. పతి కడఁ గనులెత్తి చూడలేకపోయెను.

శ్రీని:—"మాలతినిఁ బ్రేమించుచున్నానా? మాటల కర్థమేమి? మాలతి నాకు సహోదరి కానంతమాత్రమేమైనది? నాతల్లి పెంచినది. నాతల్లికిఁ బెంపుడుఁ గూఁతురు. నాకుఁ బెంపుడుఁ జెల్లియ. నా ముద్దుల చెల్లియ! నీ విది తెలిసియే యున్నావుకదా! ఇప్పుడేమి? బాల్యమునుండియే నే నామెను మిక్కుటముగఁ బ్రేమించుచున్నాను."

"కాని, మీప్రేమ భగినీ ప్రేమకాదు!"

తటాలున ననెను కాంత. తత్క్షణమే యామెకుఁ బశ్చాత్తాప మయ్యెను. శ్రీనివాసున కత్యంతాశ్చర్య మయ్యెను! "ఈప్రేమ భగినీప్రేమ కాదు! ఏమి దారుణాఘాతము!" ఇప్పు డాతనికి కాంతహృద్గతము స్పష్ట మయ్యెను. అతని కధికదుఃఖ మొదవెను. కాని, యప్పటికిని విషాదముతో నగి, "అట్లయిన, కాంతా! పూర్వమే నే నామెను వరించి యుండనా? నిన్నేటికిఁ బెండ్లి యాడవలసివచ్చును?" అనెను.

పతి కాంతవృత్తిం గని యామెకుఁ గించిద్ధైర్య మొదవెను. "అప్పుడు మీ హృదయము మీకుఁ దెలిసి యుండలేదు."

"అట్లయిన నిప్పటికిని నా హృదయము నాకుఁ దెలియలేదనియే చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది. ఏలన, నేనిప్పటికినిఁ బూర్వమువలెనే, మాలతియెడ భగినీప్రేమ మునుంచియున్నాను. నా కామెయందలి పూర్వపుప్రేమయందును నిప్పటిప్రేమయందును భేదము కనఁబడుట లేదు."

"ఇంతవఱకుఁ గానరాకున్నను ముందుముందైనఁ గనఁబడఁగలదు. ప్రేమము వృద్ధియగుటకుఁ బూర్వము దానిస్వరూప మిట్టిదని తెలియుట కఠినము. మన హృదయములు మన మెఱుఁగుట కష్టము. మనము తెలియఁజాలము. నే నిది యిట్లని చక్కఁగ నెఱుఁగుదును."

కాంతాహృదయము దృఢసందేహావృతమైనందుల కాతనికి మిక్కిలి దుఃఖమయ్యెను. తనపై వజ్రాఘాత మైనట్లుండెను. ఈమె సందేహము నేవిధముగఁ బరిహరింపవచ్చునో తెలియుటలేదు. "నా యే ప్రవర్తనముఁ గని నీ వివిధముగ నన్ననుమానించుచున్నావు?"

"మీపలుకులు, చూడ్కులు, నడకలు, మీహృద్గతమును బదేపదే వెలిపుచ్చుచున్నవి. అనేక సందర్భములలోఁ గష్టము లొదవుచుండుటవలనఁ, బ్రేమ వృద్ధియగుచుండెను. మీకు నట్లే యైయున్నది. మీకు మీ మాలతిపైనున్న ప్రేమ భగినీప్రేమయే యని మీ రిప్పటికిని భావించుచుండవచ్చును. కాని, నిజముగా నది యది కాదు. నేను దృఢముగాఁ జెప్పఁగలను. మీకు మాలతియెడ నున్నప్రేమ భగినీప్రేమకాదు—కాదు—కాదు—మీకు నిజముగ ప్రేమ మాలతిపై నున్నది. నాయం దేమాత్రమును లేదు."

"కష్టము లొదవుటవలనఁ బ్రేమవృద్ధి యగునని లోకు లనుకొనుటను బట్టియే నీవు ననుచున్నావు. మాలతిపై నాకు నిజముగఁ బ్రేమ కలదని యెట్టిచిక్కునుబట్టి యది వృద్ధిఁజెందినదని గ్రహించి యిట్లంటివి?" అని శ్రీనివాసరావు విరక్తిస్వరమున నడిగెను.

"నన్నుఁ బెండ్లియాడిన చిక్కునుబట్టి; నేను మీ సౌఖ్యమార్గమునకుఁ గంటక—"

కాంతాకంఠము దుఃఖపూర్ణమయ్యెను! విహ్వాల మయ్యెను. అహోరాత్రము లామె యింతవఱకు లోలోననే యణఁచిపెట్టుచుండిన దుఃఖమంతయు నొక్కపెట్టున, నిప్పు డశ్రుప్రవాహామార్గమున వెలువడెను. అత్యంత ప్రయాసతో నా దుఃఖము ద్రొక్కి యిట్లు పలుకసాగెను. "నేను మిమ్ము దుఃఖమునఁ ద్రోసితిని. నన్నుఁ బెండ్లియాడుటకుఁ బూర్వ మొక్క మాలతియే

మీ కుండెడిది. వేఱెవ్వరు నుండలేదు. ఆమెతోఁ బలుకుటలో, నగుటలోఁ, దిరుగుటలో, మీకాలము గడచుచుండెను. మి మ్మదియేమని యడుగువా రెవ్వరు నుండలేదు. కావున, మీరు మాలతినిఁ బెండ్లియాడ నెంచి యున్నను నడ్డుపడువా రెవ్వరు నుండలేదు. కాని, మీ కట్టి యవసరమేమియు నుండలేదు. మీ మనమును మీ రెఱుఁగరైతిరి. ఇప్పుడు నన్నుఁ జేపట్టుటవలన మీరు పూర్వమువలె మాలతితోఁ బ్రవర్తించుటకు వీలుగలుగదు. మీకాలమంతయు నేన తీసికొనుచుంటిని. మీ రెక్కడనున్న నేను వెంటనుండుటచే మీరు మాలతితోఁ 'బూర్వమువలెఁ' బలుకుట కాటంక మొదవెను. ఆ యాటంకముల మూలమున మీకు మాలతితోడ సహవాసము తగ్గసాగెను. సాన్నిధ్యసహవాసము కొఱవడుటచే లోనిప్రేమ వృద్ధింగతము కాసాగెను. మీమనస్సామె సాన్నిధ్యమును, ఆమె సహవాసమును, గోరుచుండుటవలన, నాయందలి ప్రేమను తగ్గెను. నాయందు విరక్తి కలుగఁదొడఁగెను మీయిద్దఱ యీ బాల్యప్రసక్తమానప్రేమలో నేన యడ్డుపడితిని."

ఈ వాక్యము లాకర్ణించిన శ్రీనివాసున కంతటి దుఃఖమున నైతము, నవ్వు రాకమానదయ్యెను. "శాంతా! నీ వొకానొక న్యాయసభలో, న్యాయాధీశునితో వాదించినను నాతనిఁ జిటుకలో నోడింపఁగలవు! నా కం దణుమాత్రమును సంశయము లేదు! కాని పండితమహాశయా, అటుపై నేమైననున్నదా! మీ యుపన్యాసమంతయు ముగిసెనా, కాక, యింకను మిగిలి యున్నదియా? కానిండు, ఆఁపుట యేటికి? చెప్పవలసినవాని నన్నిటి నొక్కసారే చెప్పివేయుఁడు!"

శాంతాబాయికినిఁ గొంచెము నవ్వువొడమెను. కాని, మరుక్షణముననే ముఖమండలముపై విషాదమ్లాన రక్తిమ పొడకట్టెను. "నా పలుకులు నవ్వులపై దీసికొందురా? వలదు, వలదు. మాలతియందలి ప్రేమ విశుద్ధభగినీప్రేమయనియు, నాయందలి ప్రేమయే మీకు నిజమగు ప్రేమయనియు, మీరు కేవలము నా సర్వస్వమేయనియు, నాకు రూఢిగఁ దెలిపిన—నిదర్శనపూర్వకముగ నాకుఁ దెలిపిన,—అహా! నాకంతకన్న నింకేమి కావలసియున్నది! అప్పుడు నన్నుఁబోలిన సుఖి-బోలిన ధన్య-సౌభాగ్యవతి-యీలోకమున-మఱియేలోకముననైన, మఱొక్కతె యుండఁగలదా? నా డెందమున నెట్టి బాధయగుచున్నదో; ఎట్టి యగ్నిజ్వాల ప్రజ్వలించుచున్నదో యోజించిన, మీ రివ్విధముగ నవ్వియుండరు. నేను బండితనుగాను. నాయొద్ద నెట్టి పాండిత్యమును లేదు. కేవల మీయొక్క సంశయచింతనమే యనవరతము నామనసున జరుగుచున్నది. అహోరాత్రములు నీ యొక్కటే సంశయపిశాచము నన్నుఁబట్టి పీడించుచున్నది! ఒక్కొక్కప్పు డీసంశయమే నాహృదయమును జీల్చివేయును; మఱొక్కప్పు డీయొక్కసంశయమే సీమవిూఁద ననేకవిధకల్పనల కెడమిచ్చుచున్నది. అదియే నన్ను బహుభంగులఁ బీడించుచున్నది. ఈయొక్క విషయము నకే-కేవలము నొక్కవిచారముననే-నాతల గిఱ్ఱునఁ దిరిగిపోయెడిని; ఈయాలోచనతోనే-ఈవిచారముతోనే-ఈయొక్కటే సంశయముతోనే-నే నున్మాదినై పోవుదునేమో యని యొక్కొక్కప్పుడు నాకు భయమగుచున్నది."

"చాలుఁజాలు. చాలింపు మింక నా సకలసుఖాపేక్షయు నీయందవలంబించియున్నది. నిన్నెంతగఁ బ్రేమించినను నాకుఁ దనివి తీరకున్నది. నీ సుందర విగ్రహము ననవరతము నాహృదయముననే భద్రపఱిచి, విరాజిల్లఁజేసి, పూజించుచున్నాను. ఇట్టియెడ, నీవే నన్నిట్టు లనుమానించుచుంటివి. నీ నోటనే యిట్టి కఠోర వాక్యములు వినవలసెనుగదా! ఆహా, యింతకన్నను నాహృదయము చీలిపోయిన నెంత బాగుండెడిది! ఇట్టి పలుకులు వినుటకన్నఁ బిడుగు నాపైఁ బడిన నెంతగ సంతోషింతునో!"

శాంత యత్యంత వ్యాకుల స్వాంతయయ్యెను. తటాలున నామె యతని పాదముల కెఱఁగి, యధికోద్వేగమున నిట్టులనెను! "నే నత్యంతపాపిని! నా కెట్టి ప్రాయశ్చిత్తమైనను జాలియుండదు. నే నింక జీవించి యున్నను మీకు నావలన సౌఖ్యమొదవఁజాలదు. నా పాడుమనసు సర్వదా దుఖించుచుండును; మిమ్మును దుఃఖపెట్టుచుండును. నాకనుజ్ఞ యిండు! నేను బ్రాణత్యాగమొనర్చి, నాపాతకములకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముఁ గొందును. నాప్రాణము నాకిఁక భారమైనది. భరింపఁజాలను!"

శ్రీనివాసుని కామెయెడ నిష్కళంకమగు ప్రేమయుండెను. అతనిహృదయ మీ దుఃఖపూర్ణ విహ్వలవాక్యములవలన ద్రవించెను, కన్ను లశ్రువుల వెలార్చుచుండెను. అతికష్టముతో నాతఁ డామెను లేవనెత్తి, వక్షఃస్థలముపై నామెమొగమునేర్చి మృదు మధురస్వరముతో నిట్లనెను:

“ముద్దరాలా! నే నాడినపలుకులకు విచారపడ కుము. అపరిమితదుఃఖావేశ పరవశుండ నగుటచే నేదియో యనియుందును. నిన్ను నొప్పించియుందును. క్షమింపుమా! నీవు నేఁడు నీహృద్గతమంతయు, నొక్క టియు దాఁచక వెలిపుచ్చుచున్నావు. అదియు నా భాగ్యమే! నా యదృష్టమే. కావున నే యింతటి దుఃఖమునసైత మానందము, సుఖము, నాకుఁ బొడము చున్నది. ఇంకను నేమైన నీ వనఁదలఁచియున్నఁ బలుకుము. స్పష్టముగా నాకుఁ దెలిపివేయుము! ఒక్కటియు దాఁచకుము!”

“ఔను. నేనంతయు నిప్పుడు గ్రక్కివేయు దును. పిమ్మట నా ప్రాణెట్లున్నదో యట్లే యగుఁగాక! నన్ను మన్నించి, నా తప్పులన్నిటిని క్షమియించి, యీపాదములచెంత నాకుఁ జోటిచ్చిన మిగుల సంత సింతును; కాదా, నాప్రాణమునేమైనఁ జేసికొనుటకును నాకుఁ గష్టముగఁ దోఁచదు. నాకుఁ జావు రావలయు నని యెన్ని రాత్రులు దుఃఖముతో గడిపి తినో, యాదైవ మెక్కడే యెఱుఁగును!” శాంత లోచనము లశ్రువులఁ బ్రవహింపఁజేయుచుండెను. శ్రీనివాసుఁడు శూన్యాంతఃకరణముతో నొక యాస నమునఁ బడియుండెను.

“పెండ్లియైన పిమ్మట నే నిచటికివచ్చినక్రొత్తలో మీరు నన్నెంతగఁ బ్రేమించుచుంటిరో నేనెఱుఁగకుండ లేదు. మీరు కచేరీ నుండి యింటి కరుదేరుటతోడనే, నన్నుఁగాంచిన మీ కెంతటి సంతోష మగుచుండెడిదో యాదియు నెఱుఁగుదును. నాతో ముచ్చట లాడుచుండఁ గాల మెట్లు గడచిపోవుటయుఁ దెలియదు. కాని, క్రమక్రమముగా, నా దురదృష్టవశమున, నన్నియు మారుట కారంభమయ్యెను. కోర్టులోనుండి వచ్చిన వెంటనే ముందుగ మాలతి కనఁబడకున్న మీ కేమియుఁ దోఁచదు; ‘ఎందున్నది? ఎందున్నది?’ అని పదేపదే గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగుదురు; ఎందున్నను నామెఁదెచ్చి మీయెదుట నిలఁబెట్టినఁగాని మీకు సంతోషముకాదు. ఇవన్నియు నేఁదెలియుటకుఁ జాలకాలము పట్టలేదు; మీ రొక్కొక్కప్పు డెట్టి దీర్ఘవిచారములోనున్నను, నామె కనులఁబడినంత మీకు మహానంద మగుచుండును. మాలతి చెంతలేకున్నఁ జదువుటకును మీకుఁ దోఁపదు. ఆమె వచ్చి మీయెదుటనున్న, నామె సమక్షమునఁ జదువుటకును మీ కింపుజనింపదు. ఆమెతో ముచ్చట లతో నుండువేళలలో, నెంతటిహర్షము మీమొగముపైఁ దాండవించుచుండెడిదో, చిత్రించుటకు నేనొక చిత్ర కారిణినైయున్న నెంత బాగుండెడిది! ఎప్పటికప్పుడ యాచిత్రములను చిత్రించి, సమయ మొదవినప్పు డన్ని యును మీకుఁజూపి యుందును. అయినను, మునిఁగిన దేమి? నేను చిత్రకారిణినిఁ గానంతమాత్రమున నేమి? నా హృదయఫలకముపైఁ జిత్రించికొనియేయున్నాను. మాలతీ విషయమున మీకు వృద్ధియగుచున్న యాతురత నే నెం తగ వర్ణించి చెప్పినను స్పష్టము కాఁజాలదు. మీసంభా షణములు, మీయాచరణములు, మీభావములు, ఇత్యా దులపైఁగూర్చి, మీకు మాలతిపైఁ బెరుగుచున్న ప్రేమ స్పష్టముగఁ గనఁబడి నాయంతఃకరణము దగ్ధమై పోయెడిది. అడుగడుగునకును, మీముందర మాలతియుండ నేనెంతయుఁ గొఱగాని దాననని నాకుఁ దోఁచుచుం డును. నాతో భాషించునప్పు డట్టియానందము మీ కగు చుండలేదు. నాతో నావిధముగఁగలసిమెలసి, యాడుచు నవ్వుచు నుండుటలేదు. కాని, మాలతిమాత్ర మెదుటఁ గనఁబడకున్న మీరు బెగడొందినట్లు కనఁబడుదురు!”

“మాలతి యగుపడదేని, నాకింపు జనింపకుండు టయు, మాలతియందు నా కత్యంతప్రేమ యుండుటయు, నిక్కమములే. నే నెప్పుడును గాదనను. కాని యందున నపవిత్రతయేమో, పాపమేమో నాకుఁ దెలియదు. నాపై నీకు విశ్వాసము కలదేని—”

“ఇంక నొక్క విషయము నామనసున బాధిం చుచున్నది. అదియుఁ జెప్పివేసెదను. మాలతి నెందఱో యడుగుచున్నను మీ రామె వివాహవిషయము గమ నించుటలేదు. ఇప్పు డామెకుఁ బదునెనిమిదవయేఁడు!

కాని, వినాయక రావునకే యిచ్చెద నందురు; ఆ వినాయకరావు, ఆంగ్లదేశమునుండి వచ్చినప్పుడుకదా! ఎప్పుడు వచ్చునని కాచియుందురు? అంతకన్నను శ్రేష్ఠతరసంబంధము లెందును లేనేలేవా? అట్టి వారెవ్వరును నడుగనేలేదా? ఈవిధముగా మీరామె వివాహవిషయమున వహించిన నిర్లక్ష్యభావము సైతము నాసంశయకారణము!"

"ఆఁ. తెలిసినది! మీ రీనాఁడు ఓడలు మరచియున్నారు. రాణీసాహేబా! మాలతి యిప్పు డజ్ఞానశిశు వనుకొంటివా? ఆబిడ్డ కిష్టము రానివాని కిచ్చి పెండ్లి చేయుదుమా? మాలతికి వినాయకునిపై దృఢానురాగము కలిగియున్నది. వారి నిశ్చయ మైనట్లే! వాగ్దత్తమైనదే! మరచితివి కాఁబోలును! బహుశః ఈమారు పరీక్షుఁడై రాఁగలఁడు. ఒకవేళ, రాక తప్పినను మఱొక్కనికిచ్చి పెండ్లిచేయుదుమా? శాభాష్! అన్నిటికన్న నిదిబాగున్నది. నీవివాహ విషయములు స్మృతిపథమునుండి యిప్పుడు తుడువఁబడియెఁ గాఁబోలును! ఆసమయమున మీతండ్రి నిన్ను న్యనకిచ్చియుండిన నేమై యుండును? ఎంత వింతగనుండును? ఆహా! మచ్చరము! మాత్సర్య మింతకంటె నింకెంతద వ్వయగఁజాలదు ?"

శాంతా నేత్రములు తెఱువఁబడెను. ఆమెను ఒట్టరానిలజ్జ యావరించెను. శ్రీనివాసుఁడు వేదనాపూర్ణస్వరమునఁ బలుకసాగెను. "శాంతా! యిట్టి యపవిత్రకల్పనలతో, హృదయమును గళంకము గావించికొని, నీవుదుఃఖింపకుము; నన్నును దుఃఖపెట్టకుము. ఏచింపుము. నేనిప్పుడేమి చేసిన నీయనుమానము నినువీడఁగలదో చెప్పుము. నీవేమిచేయుమన్నను జేసెదను. కాని, నీవుమాత్రము దుఃఖము త్యజింపుము. పవిత్రప్రేమను స్మరించి, నిన్నుసాక్షిఁగా నిడికొని శపథమొనర్చుచున్నాను. నీయందలి నాప్రేమ లేశమును దగ్గలేదు! అందు విభాగము కాలేదు. కాని, లేనిపోని సంశయములఁ గల్పించికొని బాల్యమునుండియు నేకముగఁ బెరిగిన, నొక్కచో నాడిన, ప్రాణములను వేఱుపఱుపకుము. నా మాలతికి-దీనమాలతికి-నాకన్న నాప్తు లెవ్వరును లేరు. అట్టిదాని నే దూరమొనర్చిన నింకెవ్వ రాదరింతురు? దిక్కెవ్వరు? ఆమె యెవరివంకఁ గనులెత్తి చూడఁగలదు? వినాయకుఁడు మరలివచ్చినపిమ్మటఁ జింతలేదు. కాని, యప్పటికిని భ్రాతృప్రేమమేమగును? అతఁడామె నాదరముగఁ బ్రేమించునా? పోనీ, నీపైన నాలోపమును భగినీప్రేమను బూరింపఁగలవా? పత్నీప్రేమ మెంతటి శ్రేష్ఠమైనను, వదినగారి ప్రేమస్థానమును బూరింపఁగలదని యా నీవిశ్వాసము? నీకదియె యిష్టమైన, నిప్పుడే మాలతిని వినాయకునింటఁ జేర్చివచ్చెదను. కాని, యిందువలన మాయిరువురహృదయములును దుఃఖపూరము లగునని మాత్రము తలఁపకుము. అంతియేకాక మాప్రేమ మఱియు వృద్ధియగును. ఆవిధముగానే, పత్నీప్రేమ మెంత మహోన్నతమైనను-మహత్తరమైనదైనను-ఇట్టి కళంకముతోఁ గూడిన-ఇట్టియకారణ మాత్సర్యముతో మిశ్రితమైన-నీప్రేమవలన నేమాత్రము సౌఖ్య మొసఁగఁగలదో యదియు విచారణీయాంశమే! లోకమందలి యన్నిటికంటె నాకు నీవ యధికతమవు; అత్యంత ప్రియతమవు; కాని, యగతికయగు నాసహోదరిని, నన్ను, వేఱుచేయు నీచాతినీచకృత్యమునకుఁ బాల్పడకుము. నాసహోదరిని, నాకు మఱపుఁగలిగించు నధమాధమకృత్యమును బోధింపకుము. నీ వట్టిస్వార్థహితవు గాకుము. ప్రియురాలా! నాయంతఃకరణ మందంతట నీయందలి పవిత్రనిశ్చలప్రేమయే వ్యాపించియున్నది. నేనచట నున్నను, నీమధురమూర్తినే స్మరించుచుందును. నీవు-నీవు - శాంతా! నీవే నాప్రేమ కధిస్వామినివి! నాహృదయాకాశమున విహరించు చంద్రరేఖవు నీవొక్కరితవే! అందు నక్షత్రములు సైతము వలవనకుమా! పాపము, మాలతి మందభాగ్య! ఆమె నీముందెంత? నీవామె విషయమున మత్సరగ్రస్తవు కావలయుఁగా! ఆమె విషయమున నీవన్యవిధముగ నాపై సంశయము వహింపవలయుఁగా! ఆహాహా! ఇంతకన్న నొక్కమారె యీప్రాణము లైదు వెగిరిపోయినను దుఃఖమొదవదు! శాంతా, శాంతా, నామాలతిని నన్ను వేఱుచేయకుమా. నీముందామెకు యోగ్యతలేదు. కాని, యాదీనను బొత్తిగా మఱచిపోవుటకు నే నసమర్థుఁడను. నాశాంత! నామాలతి! ఆహాహా! ఈదివారాత్రములసంయోగము కలుగుటెట్లు? పత్నికి భగినియందు మాత్సర్యము! శాంతా, శాంతా! ఇట్టియకారణానుమానము నాపై నుంచకుమా! నన్ను క్షమింపుము!

ఈవిరహవిశ్వాసము నాకు దుస్సహముగనున్నది. ఇంకను నన్నుఁగష్టపెట్టకుము. నాహృదయ మధికాధికదుర్బలమై యున్నది. అందుపై నిర్దయతో నింకను నధిక ఘోరతరాఘాత మొనర్పకుమా!"

అంత మాలతి యెందుండియో పరువిడి వచ్చి నవ్వుచు, నొక్కగులాబిపువ్వును శాంతాకేశబంధమున ముడిచి రెండవది శ్రీనివాసరావు నెదుటఁ జూపి "చూడుము. చూడుము, దాదా! ఈపూవు లెట్లున్నవో! మొన్న నేను నాటిన మొక్క లీరెండును బుష్పించినవి." అనెను.

శోకనిమగ్నమై యుండిన యాప్రదేశమంతయు మాలతీయాగమనము మూలమున నానందమయమయ్యెను. మాలతి సహజసారళ్యముఁగని శ్రీనివాసున కానందాశ్రువులు గిరుకునదిరిగెను. మాలతి యజ్ఞానబాలిక. తనకై, తన సోదరుఁడును, వదినయు నేఁ డింతటి దుఃఖ మందుచున్నారని యామెకుఁదెలియదు. తనయగ్రజుఁడు తన్నపరిమితముగాఁ బ్రేమించుటచేతనే యతనికింతటి దుస్సహదుఃఖ మొదవుచున్నదని తెలియదు. శ్రీనివాసుఁ డాపుష్పముగు మందహాసముతో నందుకొని యాఘ్రాణించెను.

పునరగ్నిజ్వాలోదయ మయ్యెను! ఈహాసముఁగనినంత శాంత యస్థిరహృదయ యయ్యెను. శ్రీనివాసుఁడింతవఱకు నాడిన భాషణలవలన నామె డెంద మింకింత కుదుటఁబడి యుండెను. ఇట్టియపవిత్రకళంకల నామె హృదయమెట్లు తెడమిచ్చెనో తెలియక యామె లోలోన నే చింతింపసాగెను. ఇట్టి కళంకల కిఁక నెడమీయరాదని నిశ్చయించియుండెను. ఆమెహృదయము కళంకానివర్తితమై నిష్కళంకమై యుండెను. క్షణకాలమే! ఇంతలో మాలతివచ్చుటయు, శ్రీనివాసుఁడు నగుటయుఁ గనులఁబడెను. శమించినదావాగ్ని మరలఁ బ్రజ్వలింపసాగెను. ఇట్టిప్రేమ మయమైన-ఇట్టి సౌఖ్యపూర్ణమైన-హాసమెప్పుడు నామె చూచి యుండలేదు! ఇతనికింకను దనమనసు తనకుఁ దెలియనేలేదని యామెకుఁ దోఁచెను. ఈనవ్వు సాధారణమైనది కాదు. ఇట్టినవ్వు తనయదృష్టభాగమున లేదు! ఇట్టినవ్వు నెన్నఁడు నాతఁడుతన్నుఁగాంచి నవ్వలేదు! అట్లయిన, నింతదనుక నాతఁడుచెప్పినదంతయు నసత్యములేనా, అనృతములేనా? నిశ్చయముగా, శ్రీనివాసరావు, తనవాఁడుకాఁడా? అతఁడు మాలతియాతఁడేనా? నిజము, నిజము. అతనికిఁ దనయందలిప్రేమ నిజముగు ప్రేమకాదు. మాలతియందలి ప్రేమయే నిజమగు ప్రేమ! శాంతహృదయమున మరల నిర్భరనిరాశాదుఃఖము వ్యాప్తమయ్యెను.

3

ఆదినము మొదలు శాంత నగుట నెవ్వరును జూడరైరి. వెనుకటివలెఁ గొంతతడవు సంశయపిశాచగ్రస్తయైయుండు; కొంతతడవు పశ్చాత్తాపతప్తహృదయయై యుండు. ఆమె సంశయపశ్చాత్తాపచక్రముల నడుమఁజిక్కి గిరగిరఁ దిరుగుచుండెను. కాని, సాధ్యమగునంతవఱకు నామె హృద్గతము శ్రీనివాసునెదుటఁ బ్రకటించుచుండలేదు. ఆవిషయమునుగూర్చి యామె మరల నోరెత్తలేదు.

జరిగినదేమియు మాలతికిఁ దెలియదు, తనకై యింట నెంతటి యనర్థములు గలుగుచున్నవో యామె కణుమాత్రము దెలియదు. ఎప్పటిరీతి నామె యాడుచు నవ్వుచునుండెను. కాని, కొన్ని సమయములలో నింట నానాటీన్యత యామెకు గోచరమగుచుండెను; అప్పుడు మనసున కొక్కింత వెతకలుగును. ఈనడుమ, శాంత యామెతోఁగూడి యుద్యానమునకుఁ గాని, ముక్తావళీనదీతీరమునకుఁగాని విహరింపఁబోవుట మానియుండెను. మాలతితో దాఁగుడుమూఁత లాడుచు నామె కన్నొత్తంగిపోయి శ్రీనివాసుని వెంగట డాఁగుటయు లేదు; మాలతి కత్యంత ప్రియములగు బువ్వములనుగోసి, యామెయలుగ, నామెను బహుభంగుల బ్రతిమాలి శాంతింపఁజేసి నవ్వించుటయు లేదు; భర్తతోఁడా రాత్రివేళల నేకాంతమున నేమేమి పలుకుచుండు నదియుఁ గౌతుకముతో నామెకుఁజెప్పి తానగుటయు లేదు. శాంత యిప్పుడు గంభీరభావము వహించియుండెను; ఉదాసీనయై కను పట్టుచుండెను. మాలతి యెప్పుడైన నడిగిన "నేనింకను చిన్నపిల్లనా నీతోఁగూడి యాడుచుఁ బాడుచు నగుచుండుటకు" అని బదులుచెప్పును.

సంసార మహాసాగరమునఁ బడిన స్త్రీ లుదాసీనలై యుందురనియు, గంభీరలై యుందురనియు మాలతి తెలిసికొనెను. శాంతయే యామెకుఁ దోఁపియుండెను: ఆమె ప్రవర్తనమును మాలతి చూచుచుండెను. కాని శ్రీనివాసరా విట్టులుండ నేల? ఆమె కాహారముఁ గడుపునఁ బోవదయ్యెను. ఎన్ని రాత్రులో యామె నిరాహారయై గడపెను. శ్రీనివాసుఁ డానందచిత్తవృత్తినుండఁ జూచిన నాతనితోఁ గొంతతడవు ముచ్చటలాడుచుండును అప్పట్టున నింట నౌదాసీన్యము కొంతవఱకు మాయమైపోవును. కాని, యాతఁ డొకింత నుదాసీనుఁడై కన్పట్టిన, నెవ్వరును నాతనిఁ బలుకరింప సాహసింపరు! అంత నన్నికడలను నౌదాసీన్యము, నిస్తబ్ధత, వ్యాపించును. ఒక్కనాఁటిరాత్రి, సోదరు నీ దుఃఖకారణము నాములునాఁడడుగ నామె నిశ్చయించెను. కాని, తెలవారిన పిదప, నామె నిశ్చయము చలించిపోయెను. ఆనాఁడంతయు నాతఁ డుదాసీనభావముతో నుండెను. కావున నేమడుగుటకును నామెకు మనస్కరింపదయ్యెను. ధైర్యము కలుగలేదు. ఆమెకు వేదన దుర్భరమయ్యెను. ముక్తావళీ నదీతీరమునకు వెడలిపోయెను; ప్రవాహము ప్రక్కన నిసుకదిన్నియపైఁ గూరుచుండి పేరెలుఁగున రోదింపఁ దొడఁగెను. నేఁడామె దుఃఖము నణంపఁజాలకపోయెను. తనకుఁ బంచప్రాణములకంటె నధిక ప్రేమాస్పదుఁడగు సోదరుఁ డింతగ దుఃఖించుచుండ, నామెకుఁ దత్కారణముఁ దెలియకుండ వలయునా! ఈవిచార మామెను విషాదవిహ్వలఁగావించివేసెను.

"మాలూ! యేఁడ్చుచున్నా వేటికే తల్లీ? నీకేమగుచున్నది?"

మాలతి తల పైకెత్తి చూచెను. అదే, శ్రీనివాసరావామెచెంత నిలిచియుండెను. ఆబాల దుఃఖము నిఁకఁ బట్టఁజాలకపోయెను. తన దుఃఖముఁ గాంచి సోదరునకుఁ గష్టమొదవఁగలదను సంగతి మఱచి పోయెను. ఆయుద్రేకమున నాపరలుమనస్క యాతనిఁ గంఠాలింగన మొనర్చి కొని, బాష్పవిమోచనము సేయుచుండెను. ప్రత్యుత్తర మేమీయఁగలదు? తనదుఃఖమునకుఁ గారణ మెద్దియో తానైన నెఱుంగునా! శ్రీనివాసునకుఁ గనులు నిండవచ్చెను. మాలతి నేత్రబాష్పములను దుడుచుచు

"బిడ్డా, యెందులకేడ్చుచుంటివే? శాంత నిన్నేమైన ననెనా? నీతోఁ గలహించెనా?" అని యనురాగార్ద్రస్వరమున నడిగెను.

"లేదు. శాంత నాతోఁ గలహింపలేదు. నన్నేమియు ననలేదు." మాలతి బహుకష్టముతోఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగెను. అప్పటి కామెకంఠమున విషాదము పూర్ణీభవించి యుండెను. శ్రీనివాసుఁడు స్తబ్ధుఁడై పోయెను. "మఱి, యేడ్పు నేటికి?"

"ఆమె నాతోఁ గలహింపలేదనియే నాకు దుఃఖమగుచున్నది."

"మేలు, మేలు! బాగున్నది నీదుఃఖకారణము! రా, రమ్ము; నిన్ను శాంతకడకుఁ గొనిపోయెదను. పిచ్చిపిల్లా!" అని యతఁడు నగుచు ననెను.

మాలతి కూర్చున్నచోటు విడిచి కదలలేదు; లేవలేదు. నవ్వనైన లేదు. విషణ్ణాననముతో నామె యుండే కూర్చుండి యుండెను. శ్రీనివాసుని యౌదాసీన్యమునకుఁ గారణ మెట్టిదని యడుగ నామె కెత్తునఁ బ్రారంభింపవలయునో తోఁచుటలేదు.

"శాంత నీతోఁ గలహించుటలేదనియేనా నీ కింతటిదుఃఖము, మాలూ!"

"ఇంకనొక్క కారణమున్నది". మాలతి భయమొందుచుఁ బలికెను. దాదా! నీకీనడుమ నేమగుచున్నది? నీవు నాతో వెనుకటివలెఁ బలుకుట లేదేల? నీకు నావలన నేదైన నపరాధము ఘటిల్లెనా?"

పూర్ణవిచారహృదయముతో గద్గదాస్పష్టస్వరముతో, మాలతి యడిగిన యీప్రశ్నవలన నాతని హృదయ మొక్కపెట్టున స్తంభించెను, అతని లోచనము లశ్రువుల వెలార్చెను. ఆ బాష్పబిందువు లామెపైఁ బడెను. మాలతి యులికెను. సోదరునిఁ దిలకించెను. ఆమె ముఖమండలము వాడిపోయెను. నిజముగనే, తనవలన నేదియో యపరాధము ఘటించి యుండవలయును. కాకున్న నీప్రశ్న వినినంత నతఁ డిట్లు బాష్పవృష్టి గురియ నేటికి! ఆమె యత్యంత వ్యాకులచిత్తముతో దీనముగా "దాదా నిజముగ నే నేయపరాధ మొనర్చితిని, చెప్పుమా! నాపై నీకుఁ గోపముగలిగెనా? దాదా! వలదు. ఇంతకోపము నీదీనురాలగు సోదరిపై దాదా!"

కంఠము స్తంభిత మయ్యె.— నోట మాట వెడల లేదు.

"లేదు, లేదు, మాలతీ! నీవెట్టియపరాధము నాకొనర్చియుండ లేదు. ఊర కేడ్వకుము." అతడు కన్నులు తుడుచుకొని, కష్టముతో ననెను.

"అట్లయిన నీవు నాతో వెనుకటివలె మాటాడుచుండ లేదేటికి? ఇప్పుడు కారణమడిగిన దుఃఖించెద వేటికి?"

"సౌఖ్యములో మాత్రమే నవ్వు పొడము" ననుటకు వీలు లేదు. ఆరిపోవునప్పుడును దీపము పెద్దదిగ వెలుగును. గాఢాంధకారమునను విద్యుల్లత ప్రకాశించును. మాలతి యడిగిన యీప్రశ్న శ్రీనివాసుని దుఃఖభ్రాంతుని జేసి వైచెను. కాని దుఃఖము పైకగుపడనీయక చిరునవ్వు దెచ్చుకొనెను. "మాలూ! నేనెన్నఁడైన నీపైఁ గోపింతునే? నాకుఁ గలిగిన దుఃఖ మిట్టిదని నీ కెట్లు తెలుపుదును! ఏదుఃఖాగ్నిచే నాహృదయ మీరీతిగ దగ్ధమగుచుండ నాకనులలో నశ్రువులు వెడలుచున్నవో నీకు నే నేమని చెప్పుదును? నీ కెట్లు తెలియఁగలదు? మాలతీ! నీవింకను నజ్ఞానబాలికవు. నీకు నే నేమని చెప్పఁగలను?"

మాలతీహృదయము ప్రౌఢస్త్రీల కుచితమగు గాంభీర్యమునువహించెను. "దాదా! నాకు నీదుఃఖము తెలియఁజాలదు? నేనింకను నజ్ఞాన బాలికనేనా? మూఁడు సంవత్సరములకుఁ బూర్వము నీవేవిధముగ నీహృదయమును స్పష్టము గావించితివో యావిధముగ నేఁడు చేయ వేల? ఈమూఁడేఁడులకును నేను గొంచెమైనఁ బెద్దదానఁ గాలేదా?"

శ్రీనివాసుడు విశుద్ధప్రేమామృత పిపాసి. అతఁడీప్రశ్నలువిని మెత్తవడియెను. తనహృద్దౌర్బల్యము నడంపఁజాలఁడయ్యెను; హృదయకవాటముఁ దెఱచివైచెను. ఇంత ప్రేమతో, ఇంతటి యాతురముతో, ఇంతటి కరుణార్ద్రమనముతో నెవ్వరు నాతనిదుఃఖకారణ మరయరైరి. అతఁడావేశమున నీవిధముగ నుడివెను! "మాలతీ! నాదుఃఖచరిత్రము నీకుఁ దెలుపవలయుఁగా? కానిమ్ము. మాలూ! ఎవ్వతె సహవాసమున నే నీజగమున నింతటి యఖండసౌఖ్య మనుభవించుచుంటినో, యామెవలననే, నేఁడు నేనీ నరకయాతన ననుభవించుచున్నాను. కేవల మకారణకల్పిత సంశయములతో శాంత తాను దుఃఖించుచున్నది; నన్నును వ్యథలో ముంచుచున్నది!"

శ్రీనివాసుఁడు మెలమెల్లఁగ సకలము నివేదించెను. అన్నిటిని నామె వినియెను. ఆమె ముఖము పాండుర మయ్యెను; అధరోష్ఠములు కంపింపసాగెను; దృష్టి శూన్యమయ్యెను; అల్పకాల మున్మాదగ్రస్తవలె స్తబ్ధయై యుండి; యాకస్మికముగా నాక్రందనము సేయఁదొడఁగెను. ఆసాయంసమయమున నాతని యా నీరవావిరళాశ్రువృష్టిజలము ముక్తావళీచంచలజలప్రవాహములో విలీనమై పోయెను. సోదరీ సోదరు లాకాలమున వ్యవహారజ్ఞానశూన్యులై యుండిరి. బాష్పములఁ దుడుచుకొనుటకును, దుఃఖావేగము నడంచుటకును, వారికిఁ గారణ ముండలేదు. ముక్తావళీనదీవిశాలసైకతప్రదేశమున నా యిద్దరే యుండిరి. మనసుదీర నేడ్చి దుఃఖమంతయు వెలిఁగ్రక్కుటకు వారికి వలసినంత సావకాశ మొదవియుండెను.

శోకావేగ మొకింత యోసరిల్లినపిమ్మట మాలతి యిట్లు నుడివెను! "దాదా! నిజమేనా, శాంతకుఁ దనపై నీకుఁ బ్రేమ లేదనియు నీనిజమైన ప్రేమ నాపై నున్నదనియుఁ దోఁచుచున్నది? అయిన నేనే మీయిరువుర దుఃఖమునకుఁ గారణము! ఈ నిర్భాగ్యమూలమున నీయింట సుఖము, శాంతి, ఆనందము, లేకపోయినవి! నాకారణమున నీకు వ్యథయగుచున్నది! శాంతయు వెతఁ గుందుచున్నది! దాదా, నేనేమి చేసినచో నీవు పూర్వమున్నట్లు సౌఖ్యవంతుఁడ వగుదువు? ఏమైనచో నీకు సుఖము కలుగును?"

ఈ నిస్స్వార్థ ప్రశ్నలవలన శ్రీనివాసుని డెందము నిండివచ్చెను. అతఁడు కలవరపడియెను: "మాలూ, మాలూ! నీవా నాదుఃఖమునకుఁ గారణమవు? కాదు. కాదు. నాదురదృష్టమే నన్ను నిష్కారణ....."

మాలతి యతనిఁ బలుకనీయలేదు. "కాదు; దాదా! నన్నీరీతి సమాధానపఱుపఁ జూడకుము. ఈ వాక్యములు నిజములని నాకుఁ దోఁపదు. దాదా! నిక్కము వచింపుము; నే నేమిచేసినయెడల నీకు సుఖము గలుగఁగలదు? నేను మరణించిన మీరు సుఖులగుదురా?"

శ్రీనివాసుఁ డీప్రశ్నవిని లోలోననే యేడ్వసాగెను. దురంతదుఃఖయాతనావిహ్వలుఁడగుటచే నాతఁ డేమియుఁ బలుకలేదు. మాలతి మరల నీవిధముగను

ప్రశ్నింపలేదు. ఆ స్వల్పకాలమున నక్కడఁ దానకాక మఱొక్కరుండుటయు నాతనికిఁ దెలియలేదు. తా నేకాంతముగ నున్నానని భ్రమించి యాతఁడాత్మగతము వలె బిగ్గఱగానే యిట్లనెను. "ఆహాహా! ఎవ్వతెను నేను నామనఃపూర్వకముగఁ బ్రేమించుచుంటినో, యామెయే నాయందింత యవిశ్వాసముఁ బ్రకటింప వలయునా? నాపవిత్రప్రేమ నీవిధముగ శంకించి దారుణాఘాతములో నను సంభావింపవలయునా!"

మాలతికి తంద్రాభంగ మయ్యెను. ఆమె జనాంతిక మున నిట్లనెను: "దాదా! నీ కామెపైఁ బ్రేమలేదనియు, నాపైననే నీ ప్రేమయంతయుఁ గలదని శాంత భావించుచున్నదియా? నిజమేనా?"

"ఆఁ" ఒకానొక యంత్రము భంగి శ్రీనివాసుఁ డుత్తరమిచ్చెను.

మెల్లమెల్లగ శాంతయు నిచటికి వచ్చి చేరెను. మాలతి కడపటి ప్రశ్నయు, శ్రీనివాసుని యుత్తరము, మాత్రమె యామెకు వినఁబడియెను. నేఁటివఱకు శాంతకు కేవలము సంశయమే! నేఁ డామె మాలతీ శ్రీనివాసుల ప్రేమాలాపములను బ్రత్యక్షముగఁ జెవులార వినియెను! అత్యంత దుఃఖమొందెను. అంతట నామె తుఱ్ఱున నడచిపోయెను. గాఢాంధకారమున ముక్తావళీనీలప్రవాహ మామెపాదములకడఁ బ్రవహించుచుండెను. ఒక్కసా రామె యాకసమువంకఁ జూచెను; గాఢాంధకారవిలీనమైన సృష్టిభయంకర స్వరూపము నామె దీర్ఘకాలము దిలకించుచుండెను. ఆ సమీపముననే, శ్రీనివాసుఁ డతికుతుకముతో నామ మొసఁగిన "శాంతి నికేతన" భవన మస్పష్టముగ గోచర మగుచుండెను. ఆమె యావంకఁ గాంచుచుండెను. మనసున నెన్నెన్నియో విషయములు, మెఱుపువలెఁ గలిగెను. శాంత మనసున ననుకొనెను. "నే నెవ్వరిదను? ఎవ్వరిదానను? నా పతికి నేను లేను. మఱి, మ రెవ్వరిదాన? నాభర్తయే నన్ను బరామర్శింపకున్న, నింక నను బలుకరించువా రెవరు? ఇంట నెవరు పలుకరించువారు లేరు. లోకులైన నన్నెవ్వతెనుగ భావింతురు? లోకులమాట లటుండ, నాకే నాయందు విరోధము కలుగుచున్నది. ఇఁక నే బ్రదుకు టెందులకు? ఈ దుఃఖ మంతయు ననుభవించు టెందులకు? నే నిప్పుడు మరణించినను నెవ్వరికి నష్టము? ఈ తారక లుదయించుట మానునా? ఈముక్తావళి ప్రవహించుట మానునా? దినముఁ గడువ దినమువచ్చును. పుట్టినింటివారు నాలుగు దినము లేడ్తురు. ఊరకుందురు. పిమ్మట నందఱు నన్ను మఱతురు! కాని, నాసర్వస్వ ధనము, నాపతి, నేను జచ్చిన నేమిచేయుదురు? ఒక్కసా రింత యేడ్తురు; కన్నీరు తుడుచుకొందురు; కంటకము తొలఁగిపోయెనని యానందింతురు; కాని, కాని—"

చంచల దృష్టులతో నామె యొక్కమారు నలువంకలఁ జూచెను. ఆమెయుత్తమాంగము భ్రమణ మందసాగెను. పుడమిపై నంధకారము; ఆకసముపై నంధకారము; ముక్తావళిపై నంధకారము; శాంతపైనను నంధకారమే. ఆమె హృదయ ముప్పొంగసాగెను. తల బ్రద్దలగునట్లు వేదన కాసాగెను. ఆవ్యాకులస్థితిలో నామెయొక్క పరుగునఁ బోయి ముక్తావళీనదిలోఁ దటాలున దూకెను!

శాంత యటుఁ దుఱ్ఱున వెడలిపోవుటను మాలతీ శ్రీనివాసులు చూచి యుండిరి. ఆమె మనసున నేమున్నదియుఁ దెలియకుంటచే వా రామె కొంచెం దవ్వుల నిలచి యుండిరి. శాంత ప్రవాహమున దూకిన యామరుక్షణమే శ్రీనివాసుఁ డత్యాత్రముతో నానీట దూకెను. మొదటి మునుఁగుతో శాంతను బట్టి యొడ్డునకుఁ దెచ్చెను. ఈ విచిత్రదారుణదృశ్యమంతయుఁ దిలకించుచు మాలతి పాషాణవిగ్రహము భంగి స్తబ్ధయై నిలిచియుండెను.

౪

శ్రీనివాసరావు శాంత నామూర్ఛావస్థయందే తడిసిన వస్త్రములతోడనే స్వభవనమునకు మోసికొని వచ్చెను. ఒక్క పీఠమున నామెను బరుండఁజేసి స్మృతిగలిగించుటకు పలువిధ ముపచారము లొనర్చెను. స్వల్పకాలమున కామె కొడలు తెలిసెను. మెల్లమెల్లగఁ గనులు దెఱచెను. ఏప్రదేశము తనకంటఁ గంట బడదని యామె గంటఁ గాలముక్రింద భావించి యుండెనో యాప్రదేశముననే యిప్ప డామె యున్నది. ఎందామె యీవఱకు దేఁడులును

గడచెనో ఇది యే యాభవనము ! ఎప్పటివలెనే యిప్పుడును నామె శయ్యా సుసజ్జితమై యుండెను. బల్లమీద రత్నావళి, ఉత్తరరామచరితము, శాకుంతలము మొదలగు నామెకతిప్రియములగు గ్రంథము లుండెను. దీపము వెలుఁగుచుండెను. చమురూరిపోవుచుండుటచేత దీపము మందమగుచుండెను. కాని యారిపోవలేదు. శాంతజీవితము

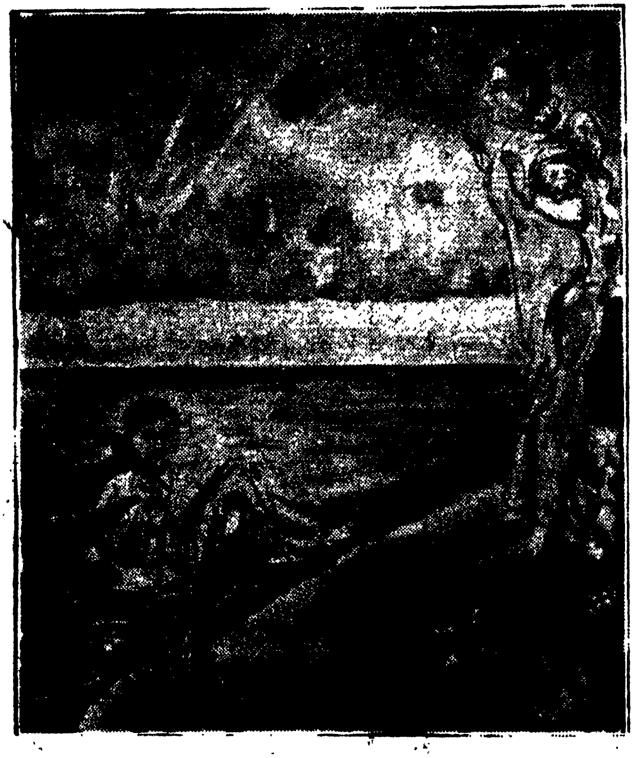

శ్రీనివాసుఁడు... మొదటి మునుఁగుతో శాంతనుబట్టి యొడ్డునకుఁ దెచ్చెను.

ను శుష్కముగానుండెను. కాని, యింకను నష్టమగుచుండలేదు. శాంత దీర్ఘకాలము శూన్యదృష్టితోఁ గూర్చుండియుండెను. పతి ముఖమును జూడఁ జాలదు. ఏహృదయరత్నమును దన కింకఁ జూడఁ లభింపదని యామె తలఁచియుండెనో, యారత్నమే, ఆప్రాణేశ్వరుఁడే, తనచెంగటఁ గూర్చుండియున్నను, నామె చూడఁ జాలదయ్యెను. భీతచకితనేత్రములతో, నదురుగుండియలతో ఆమె యొక్కపరి శ్రీనివాసునిఁ జూచెను. అతనిగంభీరమైన, విషాదపూర్ణమైన, రూపము కనులఁబడ నామె యులికిపడెను. కన్నులు నేల వాల్చెను. శాంత పొట్టపొంగ నేడువసాగెను. శ్రీనివాసుఁడు నామె ననుకరించెను.

నేఁటి సాయంతన మొదవిన యసామాన్యసాహసకృత్యమువలన శాంతహృదయము పరివర్తనమందెను. ఆమె కిప్పుడు జగమంతయు నూతనముగఁ గన్పట్టెను. ముక్తావళీ పవిత్రస్పర్శనము మూలమున నామె కీనాఁడు నవీనము నాత్మ లభించియుండునేమో ! ఈ శ్రీనివాసరావు తనకుఁ బూర్వమువలెనే ప్రియపతియని యిప్పుడామెకుఁ దెలియసాగెను. తన పతిఁబోలిన కరుణార్ద్రహృదయుఁడు, పవిత్రాంతఃకరణుఁడు, ఉదారచిత్తుఁడు, జగమున మఱొక్కఁ డుండఁడు అను నామె పూర్వభావన యిపుడు పునరుద్దీప్తమయ్యెను. అతని విషయమునఁ దాను బూర్వ మేమని సంశయము వహించియుండెనో యిప్పుడామెకు బొత్తిగాఁ దోఁచుటలేదు!

క్రమక్రమముగా మాటలు ప్రారంభమయ్యెను. అవి ప్రేమాలాపములందు రూపాంతర మొందెను. శ్రీనివాసుఁడు మరల నొకమాఱు తన్ను క్షమింపుమని యామెను వేఁడెను. ఆమెయు నిష్కళంకహృదయముతో, ఉదారాంతఃకరణముతో, క్షమించెను. యావద్వృత్తాంతము నామెకుఁ దెలిసెను; ఆమెకుఁ బశ్చాత్తాప మొదవెను. ఈ పశ్చాత్తాపము మనఃపూర్వకమైనది; స్థిరమైనది. హృదయము విశుద్ధమయ్యెను. ఇక మీఁద నెన్నఁడును నిట్టి నిష్కారణసంశయము తలనూపు ననుభీతి యామె కావంతయు లేదు.

అప్పుడు రాత్రి రెండుజాములు గడచియుండెను. అతనికి తన తడిసినవస్త్రముల జ్ఞాపక ముండలేదు. ఇంతటి యవకాశమున నవి తనుంత నెండిపోయియుండెను. శాంత కాకస్మికముగా స్మృతికి వచ్చెను. అతని వస్త్రముల నంటిచూచెను. ఇంకను దడిపొడిగనుండెను. ఆమె కరుణార్ద్రస్వరమునఁ బలికె[illegible] నా కొఱకు మీ కెన్ని కష్టము లొదవుచున్నవో కదా! ఇంత

కన్నను నేను బుట్టినయప్పుడ గిట్టియుండిన నెంతో బాగుండెడిది. మత్పూర్వసంచితపుణ్యఫలమున నాకీ జన్మమున లభించినవారిని సుఖింపఁజేయుటకు మారుగ, చండాలిని; నేనెంత దుఃఖ మిచ్చుచున్నాను!"

"ముద్దరాలా! యిప్పుడు వ్యర్థముగాఁ జింతింప నేల? ఇప్పుడు నను బోలిన ధన్యతముఁ డింకొకఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. నీహృదయము పవిత్రమైనది. సంశయ విదూరమైనది. నిన్నింతటియానందములో నుండఁజూచిన నా కింకెట్టి విచార ముండఁగలదు?" అని శ్రీనివాసుఁ డామె బాష్పములు దుడుచుచుఁ బలికెను.

ఆకస్మికముగా నా నిశీథనిశాంతని స్తబ్ధతకు భంగ మొదవెను. సౌఖ్యమయప్రేమాలాపతన్మయు లగు నీదంపతులకు స్మృతి యొదవెను. ఈసమయమున నాప్రశాంతనిశీథగగనమంతయు మధురగీతధ్వనితో వ్యాపించి పోయెను. శ్రీనివాసుఁడు మాలతీ కంఠస్వరమాధురిని గుర్తించెను. ఇంతరాత్రి గడచినను, మాలతి యింటికి రాకున్నది. నదీతీరమున నేకాకినియై తిరుగాడుచున్నది. శ్రీనివాసుఁ డచ్చెరుపాటున "శాంత! మాలతి యింక నింటికి రాలేదు! ఒక్కరితయె తిరుగుచున్నది!" అనెను.

కొంచెముగ నవ్వి యతఁడు మరల నిటు లనెను: "కాని, యీ మెవిషయమై నేనితంటికరుణతోను ఇంతటి ప్రేమతోను బ్రశ్నించుటకు, నీసమక్షమునసైనఁ బలుకుటకు, వీలు లేదు కాఁబోలును!"

"నిజమేనా? ఆమె యింకను రాలేదా? నేఁ డామెకు మిక్కుటముగ దుఃఖ మగుచుండఁబోలునని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. కాఁబట్టియే రాలేదేమో! నేఁడు నామూర్ఖతవలన నామె కాయాసమయి యుండును. మాలతియెడ నేను మహాపరాధ మొనర్చితిని. నేనఁబోయి యిప్పుడామెను నమకి తెచ్చెదను. నేనెన్ని తప్పు లొనర్చినను నామాలతి యణుమాత్రమును నాపై నలుగదు. కోపింపదు. నేఁడుమాత్ర మామె నన్ను క్షమింపకుండునా?" శాంత లజ్జించి యనెను.

"వలదు వలదు, శాంతా! ఎంత చీఁకటి! మాలతి యెచటఁదిరుగుచున్నదో యెవ రెఱుఁగుదురు? నీ విందే యుండుము. నేఁ బోయి శోధించి పిలిచికొని వచ్చెదను."

సంగీతధ్వని మరల స్పష్టముగా వినవచ్చెను. గవాక్షమార్గమున నాకరుణాధ్వని గదిలోఁ బ్రవేశించి శ్రీనివాసుని కర్ణరంధ్రములలోఁ జొచ్చెను. తత్పదము లిట్లుండెను:

మీర మతిమీర మున్న కాం
　　　తారములకుఁ
బాప లేశంబు నంటక
　　　వరలు వనికి
నిర్జనంబయి శాంతమై
　　　నెగడు నడవి
కేగ మనసయ్యె నాకు
　　　నేఁ డేకతంబ.
మందభాగ్యను, పాపిని,
　　　మనుట యేల?
ఎవ్వ రున్నారు నన్నాద
　　　రించు వారు?

ఎవ్వరినిఁ జూచి జీవింతు నింకమీఁద?
ప్రేమ కేప్రతి నే సమర్పించు దాన?
నాదు ప్రేమస్థలంబు వినాశ మందె?
కనులు గనవయ్యెఁ జీఁకటి క్రమ్ముకొనియె,
ఆశ లడుగంటె, హెచ్చె నిరాశ యొకఁడె;
చావు లోనన పడయుదు సౌఖ్యమనుచుఁ
బంపెఁ గాఁబోలు నిటకు నన్ బద్మభవుఁడు!
వాడిన కుసుమంబు పుడమిపైఁ బడకయున్నె?
ప్రేమఁ బోషించు వారి నేడ్పించు టయ్యె
గొందుఁ జూచిన లేరు నా కెవరుదిక్కు.
ఎంత కాలంబు బ్రతికిన నింతకాదె!
సారరహితంబు సంసారసాగరంబు!
అర్థహీనంబు నాజన్మ మవనియందు
ప్రాణమే నాకు మిక్కిలి భారమయ్యె.
శాంతి పూరితాకాశమా! సాక్షి వీవు
తారలారా! కనుం డిదే మీరుఁ గలరు;
తల్లి, ముక్తావలీ! నీవ తల్లివి భవ
దుదరమునఁ జేర్చుకొనుమమ్మ! యొక్క సుతను,
గప్పికొనియెడు జలరాశి దుప్పటిగను
సైకతస్థలంబును మృదు శయ్యఁ జేసి
ప్రీతి నొసఁగుము, పోయెదఁ బెద్ద నిదుర.

ఈసంగీతధ్వని, ఈగీతభావము, శ్రీ ని వా సు ని హృదయమును విదారింప సాగెను. అమృతమును వర్షింపఁజేయు, నాకంఠస్వరమున వెడలిన విషాదపూర్ణగీతము నాకర్ణించి యతఁడు స్తంభితుఁడై పోయెను. అతని చిత్తవృత్తి యత్యంతచంచలమైపోయెను. డెందమున భయంకర వేదన పొడమెను. తటాలున లేచి యతఁడు ద్వారమును దెఱచెను. అంతట బయటినుండి భోరున గాలి లోనికిఁ జొచ్చి దీపము నార్పివేసెను. భవనమంతయు నంధకారబంధురమై పోయెను. శాంత కంధకార మన భయము లేదు. కాని, యేదో విచిత్రమైన నూతన భీతిచే నామెరోదనము నడుఁగడంగెను. శ్రీనివాసుఁడొక్కమాఱు లోపలఁ దిలకించెను. ఆసాయంతనమె ఘటించియుండిన దారుణప్రసంగ మాతనికిప్పుడు స్మృతిపటలముపై గోచరమయ్యెను. శరీరము రోమాంచిత మయ్యెను. సంగీతధ్వని యాఁగిపోయెను. ఆ గాఢాంధకార మయనిశీథసమయని స్తబ్ధత బెండియు నెల్లకడలఁ దోఁపసాగెను. ఆ స్తబ్ధతకుఁదోడుగనే, శ్రీనివాసుని యంతఃకరణమున, నొకవిధమగు యాతనామయ విషాదము పొడసూపెను. అత్యధికవ్యాకులచిత్తముతో నాతఁడందుండి వెడలి, యతి త్వరితగమనమునఁ బోవుచుండెను. అతనిహృదయ మత్యంతదుఃఖజడమై యుండుటచేఁ, బాదములు కంపితములగుచుండెను; సర్వాంగమును ఘర్మమయమైపోయెను.

"హా! హా! ఇదేమి? ఆసైకతప్రదేశమందలి భీషణ నిస్తబ్ధత కేవిధమగు భంగ మొదవెను? ఇప్పుడేమియు విన బడుచుండలేదు. నదీప్రవాహమున నేదియో జడపదార్థము పడిన ధ్వని యేనా యిది."

ఆసాయంతనమే సంభవించియుండిన భయంకర దృశ్యమాతనికిఁ గనులకుఁ గట్టినట్లయ్యెను. శరీరమున రోమములు నిక్క పొడిచెను. శ్రీనివాసునకు స్మృతి కలిగెను. అతని శరీరమున నపరిమితబలము సంచరించెను. "మాలతీ! మాలతీ!" అని యతడు బిగ్గరగా నఱచుచు నా సంగీతారవ ముదయించిన స్థలమును బట్టి పరుగిడెను. తీరమునఁ జేరెను. ఇచ్చోటనే వెనుక విన్న యాధ్వని వచ్చియుండెను. కలవరముతో శ్రీనివాసుఁడు క్రింద నీరుజూచెను. నదీప్రవాహ మతిశాంతముతోఁ బ్రవహించుచుండెను. అందొక్క తరంగమైన లేదు. తన యుదరమున నేమున్నదియు నేవిధముగనైనను వెలికిఁదోఁపఁ జేయుచుండలేదు. ఎప్పటివలనే సహజ గంభీరముతో శాంతముతో ముక్తావలి ప్రవహించుచుండెను. శ్రీనివాసుడు బెదరుదృష్టులతో నలుచంకలఁ బరికించెను. మాలతిచిహ్నలెంతను గనఁబడలేదు. ఒకానొక భ్రమిష్ఠుని చందమున "మాలతీ! మాలతీ" యని పేరెలుఁగునఁ బిలిచెను. నదీ జల ప్రవాహముపై, సికతాతలముపై, ఆకాశముపై, అన్నికడల అతని యార్తనాదమే ప్రతిధ్వనించెను:—

"మాలతీ, మాలతీ!"